

Dragana ČVOROVIĆ,
Kriminalističko-policijska
akademija Beograd

UDK: 343. 24
Primljeno: 17. aprila 2008. god.

NAČELO OPORUNITETA KRIVIČNOG GONJENJA

Predmet razmatranja u radu su neka pitanja specifična za načelo oportuniteta krivičnog gonjenja uopšte. Posmatrano sa aspekta svog sadržaja sva ova pitanja su grupisana u šest celina i zaključna razmatranja koja su data na kraju rada. U uvodnim napomenama ukazano je na značaj načela oportuniteta krivičnog gonjenja i njegovo sve veće prisustvo u krivičnoprocesnim zakonodavstvima uopšte. Nakon ovog, u radu su analizirana pitanja koja se tiču pojma i vrsta ovog načela, i to ne samo u našem već i u krivičnom procesnom zakonodavstvu uopšte (slučaj npr. sa nemačkim krivičnoprocesnim zakonodavstvom kojem je posvećena posebna pažnja). Treća grupa pitanja posvećena je razlozima opravdanosti i svrsi postojanja ovog načela i u istoj je na jedan argumentovan način dokazana puna opravdanost njegovog postojanja i izraženo je zalaganje za njegovu veću primenu i u našoj javnotužilačkoj praksi.

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja kod punoletnih učinilaca krivičnih dela obrađeno je u četvrtom delu rada. Dve su grupe pitanja kojima je u ovom delu autor posvetio najviše pažnje. Prva se sastoji u prikazu mogućnosti odlaganja krivičnog gonjenja pod određenim uslovima a potom i odbacivanja krivične prijave bez prava oštećenog na preuzimanje krivičnog gonjenja. Druga u analizi mogućnosti odbacivanja krivične prijave bez prethodnog nalaganja bilo kakvih obaveza osumnjičenom licu, i bez prava oštećenog da nakon toga preuzme krivično gonjenje.

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja prema maloletnim učiniocima krivičnih dela su pitanja koja čine predmet razmatranja petog dela rada, dok je njegov poslednji deo posvećen prikazu ostalih slučajeva mogućnosti korišćenja oportuniteta krivičnog gonjenja u krivičnoprocesnom zakonodavstvu Srbije (u postupku ekstradicije, davanju odobrenja za krivično gonjenje, ustupanju krivičnih spisa stranoj državi radi krivičnog gonjenja).

Ključne reči: oportunitet krivičnog gonjenja, javni tužilac, okrivljeni, sud, maloletno lice, načelo legaliteta krivičnog gonjenja, efikasnost krivičnog postupka.

1. Uvodne napomene

Jedno od osnovnih načela krivičnog postupka je načelo legaliteta krivičnog gonjenja. Kao takvo predviđeno je u čl. 20. Zakonika o krivičnom postupku,¹ i prema istom „Javni tužilac je dužan da preduzme krivično gonjenje kada postoji osnovana sumnja da je određeno lice izvršilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti.”² Shodno ovome, javni tužilac sa svojom funkcijom krivičnog gonjenja je obavezan da preduzme gonjenje za krivična dela koja se gone po službenoj dužnosti bez obzira na volju - stav oštećenog. No, ta obaveza je uslovna. Javni tužilac je dužan da preduzme krivično gonjenje samo u slučaju ako su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi, a oni su stvarni i pravni. Stvarni uslov sadržan je u postojanju osnovane sumnje da je konkretno lice izvršilac konkretnog dela, a pravni da to delo sadrži elemente krivičnog dela³ i da su ispunjene druge procesne pretpostavke za njegovo krivično gonjenje. Odnosno, da nema procesnih smetnji za preduzimanje krivičnog gonjenja (amnestija, pomilovanje, zastarelost i dr.).

U slučaju da je učinilac krivičnog dela nepoznat, bez obzira na dokaze koji se poseduju u vezi sa izvršenim krivičnim delom, načelo legaliteta ne deluje budući da se krivični postupak može da vodi samo protiv poznatog učinioca krivičnog dela. Isto je i u slučaju kada je u pitanju neka druga vrsta delikta.⁴

Kao što je to već istaknuto načelo legaliteta je pravilo u postupanju javnog tužioca u preduzimanju krivičnog gonjenja. Od ovog pravila, kao što je to u ostalom slučaju i sa skoro svim drugim pravilima sadržanim u krivičnoprocesnim načelima, postoje izuzetci, odnosno odstupanja. Odstupanje je sadržano u načelu oportuniteta krivičnog gonjenja koje daje pravo javnom tužiocu da ne pokrene krivični postupak protiv određenog lica i pored toga što on raspolaze dokazima koji opravdavaju sumnju da je ono izvršilac konkretnog krivičnog dela. Sa ovakvom svojom sadržinom primena ovog načela je moguća kako kod krivičnog gonjenja punoletnih učinilaca krivičnih dela, tako i kod krivičnog gonjenja maloletnih učinilaca krivičnih dela. Odnosno, njegova primena je moguća i u slučaju odlučivanja o nekim drugim pitanjima koja su u vezi sa krivičnim gonjenjem određenog lica za određeno krivično delo. Slučaj npr. sa ustupanjem krivičnog gonjenja stranoj državi; sa odlučivanjem u postupku ekstradicije; sa davanjem odobrenja nadležnog organa za krivično gonjenje sl. Na kraju, tu je i privatna tužba kod koje je ovo načelo pravilo, i to bez izuzetka.

¹ „Sl.list SRJ“, br.70/01 i 68/02 i „Sl.glasnik RS“, br. 58/04 i 85/05.

² Na sličan način rešeno je pitanje ovog načela i prema novom Zakoniku o krivičnom postupku Republike Srbije („Sl.glasnik RS“, br.46/06). Razlika je u izričito predviđanju obaveze javnog tužioca da postupa po ovom načelu sve dok postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je određeno lice učinilo krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti (čl.17. st.2), što u još uvek važećem Zakoniku nije bilo izričito predviđeno, ali se podrazumevalo (Vidi: Prof.dr Stanko BEJATOVIĆ, Krivično procesno pravo, „Službeni glasnik“, Beograd, 2008., god., str.109.

³ O tome vidi: Prof.dr Zoran STOJANOVIĆ, Komentar Krivičnog zakonika Srbije, „Sl.glasnik“, Beograd, 2006. god.

⁴ Vidi: Prof.dr Tihomir Vasiljević-Prof.dr Momčilo Grubač, Komentar Zakonika o krivičnom postupku, „Službeni glasnik“, Beograd, 2003.god., str.54.

S obzirom na njegovu sadržinu i mogući obim njegove praktične primene može se zaključiti i o njegovom izuzetno velikom značaju na polju borbe protiv kriminaliteta. Odnosno, o njemu kao izuzetno moćnom instrumentu javnog tužioca, i ne samo javnog tužioca, u odlučivanju o pitanjima vezanim za krivično gonjenje učinilaca krivičnih dela. Kao takvo, on je i jedan od instrumenata za povećanje efikasnosti krivičnog postupka putem rasterećenja sudova, pod uslovom da to nije na uštrb zakonitosti rešenja krivične stvari u odnosu na koju se primenjuje ovo načelo.⁵

2. Pojam i vrste načela oportuniteta krivičnog gonjenja

Za razliku od načela legaliteta krivičnog gonjenja koje obavezuje javnog tužioca na pokretanje i vođenje krivičnog postupka u slučaju ispunjenosti za to predviđenih uslova, načelo oportuniteta kao njegov izuzetak daje pravo javnom tužiocu da ne pokrene, odnosno ne vodi krivični postupak protiv određenog lica i pored toga što su ispunjeni zakonski uslovi za preduzimanje krivičnog gonjenja. Tj. i pored toga što on raspolaže dokazima koji govore u prilog osnovane sumnje da je on izvršilac konkretnog krivičnog dela. Shodno ovome, načelo oportuniteta sastoji se u pravu javnog tužioca da ne pokrene, da ne vodi krivični postupak protiv određenog lica i pored toga što postoje dokazi koji govore u prilog osnovane sumnje da je ono učinilac krivičnog dela, pod uslovom da proceni da to u konkretnom slučaju ne bi bilo celishodno. Osnov celishodnosti može da bude veoma različit, i može da se tiče kako krivičnog dela i njegovog izvršioca tako i okolnosti pod kojima je delo izvršeno.⁶ Tako npr. u nemačkom krivičnoprocesnom zakonodavstvu do primene načela oportuniteta krivičnog gonjenja može da dođe ne samo kod bagatelnih krivičnih dela kada do nepreduzimanja krivičnog gonjenja dolazi zbog nepostojanja javnog interesa za preduzimanje krivičnog gonjenja, već i po osnovu političkih razloga, zbg stvarnog kajanja, kao i zbog nebitnih sporednih kazni. Shodno ovakvom pristupu jedan od posebnih, i po svom karateru specifičnih kriminalno-političkih razloga mogućnosti korišćenja načela oportuniteta krivičnog gonjenja u ovom zakonodavstvu jesu i politički razlozi. Međutim, načelom oportuniteta krivičnog gonjenja po ovome osnovu može da se koristi samo Generalno savezno tužilaštvo. Shodno par. 153d StPO⁷ Generalno savezno tužilaštvo može odustati od krivičnog gonjenja određenih krivičnih dela izričito navedenih u Osnovnom zakonu o sudovima, ukoliko bi pokretanjem postupka bila stvorena opasnost za nastanak teške štete po SRN ili kada se krivičnom progonu suprotstavljaju drugi važni interesi. U slučaju da je krivično gonjenje već preduzeto, Generalno savezno tužilaštvo, može kod postojanja gore navedenih pretpostavki, u svakoj fazi da povuče tužbu i time dovode do obustave krivičnog postupka. Ili, kao poseban osnov mogućnosti korišćenja načela oportuniteta krivičnog gonjenja u StPO predviđen je i tzv. „nebitnost sporednih kazni”. Prema istom, državno tužilaštvo može odustati od preduzimanja krivičnog gonjenja određenog lica u dva slučaja po ovome osnovu. Prvo, kada kazna ili mere bezbednosti koje se mogu očekivati, pored kazne i mere bezbednosti na koje je okrivljeni zbog drugog krivičnog dela već pravosnažno osuđen ili čije se izvršenje zbog drugog krivičnog dela očekuje, ne bi previše dobila na značaju. Drugo, kada se presuda zbog takvog učinjenog dela ne može očeki-

⁵ „Snežana Cigler, Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja, Novi Sad, 1995. god., str.57.

⁶ Snežana Cigler, Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja, Novi Sad, 1995 .god., str. 37.

⁷ Reč je o nemačkom Zakonik o krivičnom postupku.

vati u primernom roku i kada kazna i mere bezbednosti koje su optuženom već pravnosnažno izrečene, ili čije se izricanje zbog drugog krivičnog dela očekuje, imaju dovoljan uticaj na njega kao i na zaštitu pravnog poretka⁸ I u ovom kao i u drugim slučajevima načela oportuniteta, ako je krivično gonjenje već preduzeto sud može u svakoj fazi krivičnog postupka, i to na predlog državnog tužilaštva, privremeno obustaviti postupak. U takvom slučaju do ponovnog pokretanja postupka može doći samo u slučaju da prestanu razlozi koji su doveli do privremene obustave, i da u međuvremenu nije nastupila zastarelost krivičnog gonjenja.⁹ Pored ovog, poseban vid načela oportuniteta krivičnog gonjenja u nemačkom krivičnom procesnom zakonodavstvu predviđen je za krivična dela izvršena u inostranstvu. Naime, u slučaju izvršenja ovih krivičnih dela državno tužilaštvo može odustati od krivičnog gonjenja u sledećim slučajevima:

1. ukoliko su krivična dela učinjena van područja važenja StPO ili ako je delo učinio saučesnik radnjom učinjenom na području važenja ovog zakona, a u vezi sa radnjama koje su učinjene van područja važenja StPO;

2. ako je u pitanju krivično delo koje je učinio stranac u Nemačkoj, na stranom brodu ili vazduhoplovu;

3. ukoliko je za učinjeno krivično delo, okrivljeni već izdržao kaznu u inostranstvu, a kazna izrečena u zemlji uz uračunavanje kazne iz inostranstva ne bi imala svrhe ili ukoliko je okrivljeni u inostranstvu za učinjeno krivično delo bio pravnosnažno oslobođen;

4. pored iznesenog, državno tužilaštvo može odustati od krivičnog gonjenja, i za krivična dela koja su učinjena na teritoriji važenja StPO, delatnostima izvršenim izvan tog područja, ukoliko bi pokretanje postupka prouzrokovalo tešku štetu za Nemačku ili je pokretanje u suprotnosti sa važnim javnim interesima. U slučaju da je tužba već podignuta, državno tužilaštvo može u svakoj fazi postupka, iz gore navedenih razloga da povuče tužbu i na taj način obustavi postupak.¹⁰

Posmatrano sa aspekta komparativnog krivičnog procesnog zakonodavstva interesantna su i rešenja prisutna u Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske.¹¹ Naime, za razliku od našeg, kao i niza drugih krivičnoprocesnih zakonodavstava, načelo oportuniteta krivičnog gonjenja prema Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske svoju primenu može da nađe samo u tri sličaja. Kao opšti institut predviđen je u postupku prema maloletnicima, u postupku protiv pravnih lica i u postupku protiv svedoka kao učionioca krivičnog dela.¹²

Posmatrano pojedinačno njegove osnovne karakteristike se ogledaju u sledećem

Kod maloletnih učinilaca krivičnih dela suprotno dužnosti tužioca u krivičnom postupku protiv punoletnih učinilaca krivičnih dela koja se ogleda u njegovoj obavezi preduzimanja krivičnog gonjenja ako postoje dokazi da je izvršeno krivično delo i ako ne postoje okolnosti koje isključuju krivično gonjenje¹³ u postup-

⁸ Par.154.st.1.StPO.

⁹ Par.153e. st.2 i 3. StPO.

¹⁰ Par.153c StPO.

¹¹ „Sl. glasnik RS”, br. 50/2003, 111/2004, 115/2004.

¹² Predviđanje krivične odgovornosti pravnih lica je takođe jedna od specifičnosti krivičnog zakonodavstva ne samo ove Republike već i Bosne i Hercegovine kao celine. (Vidi: Komentari zakona o krivičnom/kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2005. god.

¹³ Čl.17 i čl.35.st.1 Krivičnog zakona Republike Srpske („Sl. glasnik Republike Srpske”, br. 50/03).

ku prema maloletnicima, pod zakonom propisanim uslovima, tužilac ima pravo da po načelu oportuniteta krivičnog gonjenja ne preduzme krivično gonjenje bez obzira što su u konkretnom slučaju ostvareni zakonski uslovi za to. S obzirom na ovo, na tužiocu leži odgovornost da u svakom konkretnom slučaju primeni načelo oportuniteta ako je to zakonom dozvoljeno i socijalno-pedagoški opravdano, te da nesudskim i nekrivičnopravnim merama utiče na pravilan razvoj maloletnika i njegovu vaspitanje u društveno prihvatljivim okvirima.¹⁴

Shodno st. 1. čl. 358. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske tužilac ima pravo i dužnost da ceni celishodnost krivičnog gonjenja ako je izvršeno krivično delo sa propisanom kaznom zatvora do tri godine ili novčanom kaznom, pri čemu je bez značaja da li se radi o mlađem ili starijem maloletniku.¹⁵ Da li će tužilac moći primeniti ovo načelo zavisi od prirode krivičnog dela, okolnosti pod kojima je delo izvršeno, ranijeg života maloletnika i njegovih ličnih osobina. Dakle, on ceni svrshodnost krivičnog gonjenja na osnovu analize prirode krivičnog dela, modaliteta njegovog izvršenja i posledica koje su nastupile njegovim izvršenjem. U cilju kvalitetnog i kvantitativnog prikupljanja ovih podataka tužilac može zatražiti obaveštenja od roditelja, odnosno staratelja maloletnika, drugih lica (npr. predstavnika centra za socijalni rad ili organa starateljstva) i ustanova, a ako je to potrebno može ova lica i maloletnika pozvati radi neposrednog obaveštavanja. Shodno ovome, jasno je da na osnovu same prijave tužilac ne može doneti odluku o primeni načela oportuniteta krivičnog gonjenja maloletnog učinioca krivičnog dela.¹⁶

U slučaju da je za donošenje odluke o primeni načela oportuniteta potrebno ispitati i lična svojstva maloletnika tužilac upućuje maloletnika u ustanovu za ispitivanje njegove ličnosti (najduže 30 dana) u sporazumu sa organom starateljstva (čl. 358. st. 1 i 2. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske).

Pored prednje iznesenog još u jednom slučaju tužilac može da se koristi načelom oportuniteta krivičnog gonjenja prema maloletnim učiniocima krivičnih dela. Reč je o situacijama kada je u toku izvršenje kazne zatvora ili vaspitne mere prema maloletniku za ranije izvršeno krivično delo. U takvom slučaju tužilac ima pravo da za novoizvršeno krivično delo ne zahteva pokretanje krivičnog postupka prema maloletniku. Oportunitet krivičnog gonjenja u ovakvom slučaju ceni se ne prema težini krivičnog dela zbog kojeg je maloletniku već izrečena kazna maloletničkog zatvora ili određena vaspitna mera, kao i prema težini i posledici novog krivičnog dela. U ovom slučaju tužilac nije ograničen težinom dela jer nije predviđen iznos kazne kod koje može da dođe do primene ovog načela. Takođe, tužilac nije dužan da se upušta ni u ocenu njegovog ranijeg života i njegove lične osobine kao što je to slučaj kod prvonavedenog vida ovog načela. Ovde se uzima u obzir svrha izricanja krivičnopravnih sankcija koja se ogleda u pružanju zaštite i pomoći maloletnim učiniocima krivičnih dela, nadzoru nad njima, njihovom stručnom osposobljavanju i razvoju njihove lične odgovornosti, osiguranju njihovog odgoja, prevaspitanja i pravilnog razvoja i uticaja da maloletnik u buduće ne vrši krivična dela.¹⁷

U slučaju da tužilac u toku sprovođenja postupka za određeno krivično delo utvrdi da je u toku izvršenje krivičnopravne sankcije, može predložiti sudiji za mal-

¹⁴ Komentari Zakona o krivičnom / kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2005. god., str.876.

¹⁵ Prof.dr Miodrag Simović, Krivični postupci u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2004. god., str.156.

¹⁶ Komentari Zakona o krivičnom/kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2005.god., str. 856.

¹⁷ Prof.dr Miodrag Simović, Krivično procesno pravo Republike Srpske, Banja Luka, 2006.god., str.345.

oletnike obustavu postupka. O eventualnom neslaganju sudije sa predlogom tužioca odlučuje veće za maloletnike.¹⁸

U slučajevima kada tužilac odluči da, postupajući na jedan od prednje navedenih načina, ne pokrene krivični postupak prema maloletniku on obaveštava o tome, uz navođenje razloga, organ starateljstva i oštećenog (čl. 358. st.3. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske).

Kod pokretanja krivičnog postupka protiv pravnih lica, kao što je to slučaj i sa fizičkim licima, važi načelo legaliteta krivičnog gonjenja kao pravilo - kao osnovno načelo. Međutim, za razliku od punoletnih učinilaca krivičnih dela, kod pravnih lica postoji i izuzetak od ovog opšteg pravila. On je sadržan u mogućnosti korišćenja načela oportuniteta krivičnog gonjenja pravnih lica, i to u znatno širem obimu nego što je to slučaj sa maloletnim učinocima krivičnih dela. Shodno ovakvom stavu, zakonodavac je u čl. 382. Zakona o krivičnom postupku taksativno predvideo situacije kada tužilac ima mogućnost da ne pokrene krivični postupak protiv pravnog lica, a to su slučajevi kada okolnosti konkretnog slučaja ukazuju na to da vođenje postupka ne bi bilo celishodno zbog toga što: je doprinos pravnog lica izvršenju krivičnog dela bio neznatan; pravno lice nema imovine ili ima tako malo imovine da to ne bi bilo dovoljno ni za pokriće troškova postupka; je protiv pravnog lica pokrenut stečajni postupak, odnosno što je izvršilac krivičnog dela jedini vlasnik pravnog lica protiv kojeg bi se inače krivični postupak pokrenuo. U bilo kojem od ovih slučajeva tužilac ima puno pravo korišćenja načela oportuniteta krivičnog gonjenja. Jedina njegova obaveza je da obrazloži osnov njegovog korišćenja u konkretnom slučaju.

Pored dva prednje navedena vida tužilac ima mogućnost korišćenja načela oportuniteta krivičnog gonjenja u još jednom slučaju. Reč je o krivičnoj odgovornosti svedoka. Shodno ovome, svedok koji je dobio imunitet i koji je svedočio povodom određene krivične stvari neće se krivično goniti za tu krivičnu stvar i pored toga što je nesporna njegova krivična odgovornost u istoj, osim ako je dao lažan iskaz (čl.148. st.4.Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske).¹⁹

Sa svojom prednje iznesenom sadržinom načelo oportuniteta krivičnog gonjenja kao opšti institut u naše krivičnoprocesno zakonodavstvo uveden Zakonikom o krivičnom postupku iz 2001. godine. Naime, jedna od bitnih novina koja je uneta u naše krivično-procesno zakonodavstvo donošenjem ovog zakonskog teksta jeste i uvođenje načela oportuniteta prema punoletnim učinocima krivičnih dela, a ne samo kod maloletnih učinilaca kao što je to bio slučaj do donošenja ovog zakonskog teksta.²⁰

U vezi sa ovakvim zakonskim rešenjem mišljenja su još uvek podeljena i pored toga što, sasvim opravdano, preovlađuju ona koja govore u prilog njegove opravdanosti, načelno posmatrano.²¹ Za osnov svoga mišljenja njegovi protivnici

¹⁸ Ovakvo rešenje je u skladu sa preporukom Veća Evrope da zakon mora u svim fazama postupka i u svakom pojedinom slučaju omogućiti tužiocu i sudiji za maloletnike diskreciono pravo odlučivanja, a to znači i nepokretanja, odnosno obustave postupka. (Vidi: Komentari Zakona o krivičnom / kaznenom postupku u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2005.god., str.880.)

¹⁹ U ovome slučaju reč je o svedoku koji je pristao na saradnju sa tužiocem (tzv. svedoku pokajniku, svedoku optužbe, odnosno zaštićenom svedoku).

²⁰ Prof.dr Stanko Bejatović-Prof.dr Drago Radulović, Zakonik o krivičnom postupku SR Jugoslavije, sa objašnjenjima, upustvima za praktičnu primenu i registrom pojmova, „Kultura“, Beograd, 2002.god.,str.3

²¹ Vidi: Mr Jasmina Kiurski, Načelo oportuniteta (Opravdanost i svrha), Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i krivično zakonodavstvo Srbije i Crrne Gore, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004.god., str.577-594.

postavljaju pitanje da li se ozakonjenjem ovakvog jednog rešenja stvara mogućnost različitog postupanja sa građanima.²² Odnosno, javnom tužiocu je data samim tim velika odgovornost a i diskreciono pravo da odluči da li je celishodno vođenje krivičnog postupka i izricanje krivične sankcije u datom slučaju, a što nije u skladu sa prirodom njegove funkcije.²³ Svi ovi , kao i drugi prigovori protiv načela oportuniteta krivičnog gonjenja samo na prvi pogled imaju osnova. U suštini posmatrano, oni su takvi da ni u kom slučaju ne mogu da stave pod znak pitanja opravdanost ovakvog jednog rešenja. Nasuprot. Danas se, sasvim opravdano, načelo oportuniteta krivičnog gonjenja smatra jednim od veoma važnih instituta povećanja efikasnosti krivičnog postupka posmatrano u okvirima jedne države kao celine.

Posmatrano sa aspekta većine krivičnoprocesnih zakonodavstava mogućnost upotrebe ovog načela je predviđena isključivo za krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna. Iz ovog se može zaključiti da su u pitanju krivična dela manjeg značaja, krivična dela kod kojih je upravo i zbog toga mogućnost pokretanja krivičnog postupka prepuštena javnom tužiocu.

3. Opravdanost i svrha načela oportuniteta krivičnog gonjenja

Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja je i pre ozakonjenja u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu kao opšteg instituta sa ovakvim svojim statusom bilo prisutno u velikom broju drugih krivičnoprocesnih zakonodavstava. I upravo iskustva njegove praktične primene u ovim zakonodavstvima su i uticala na njegovo ovakvo ozakonjenje u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu.²⁴ S obzirom na ovo, odnosno s obzirom na ovakvu njegovu prisutnost u krivičnoprocesnom zakonodavstvu uopšte postavlja se i pitanje koji su to razlozi koji opravdavaju ovakav trend u krivičnoprocesnom zakonodavstvu po pitanju ovog načela. Odnosno, koji su to razlozi koji govore u prilog načela oportuniteta krivičnog gonjenja. Oni su brojni. Među njima poseban značaj imaju sledeći:

1. Doprinosi većoj ekonomičnosti, ubrzanju i pojednostavljenju rada krivičnog pravosuđa, putem rasterećenja sudova. Odnosno, putem njihovog oslobođenja od predmeta u vezi sa lakšim krivičnim slučajevima;
2. Omogućava veći stepen stručnog angažovanja sudova kod složenijih krivičnih slučajeva a time doprinosi i kvalitetu njihovog rada;
3. Veći stepen mogućnosti istovremenog vođenja računa kako o individualnim tako i o opštim društvenim interesima u konkretnom krivičnom slučaju;
4. Nepostojanje kriminalno-političkih razloga za krivično gonjenje u pojedinim slučajevima. Ovo posebno u slučajevima nesrazmere između propisane krivične sankcije i stepena konkretne opasnosti kriminalnog slučaja;

²² Mr Jasmina Kiurski, Načelo oportuniteta (opravdanost i svrha), Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i krivično zakonodavstvo Srbije i Crne Gore, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Beograd, 2004., str.577.

²³ Prof.dr Đorđe Lazin, Odstupanja od principa legaliteta u novom Zakoniku o krivičnom postupku, Praktična primena novog jugoslovenskog Zakonika o krivičnom postupku, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Jugoslavije, Beograd, 2002.god., str.21-44.

²⁴ Prof.dr Stanko Bejatović, Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i neka pitanja našeg procesnog krivičnog zakonodavstva, Nove tendencije u savremenoj nauci krivičnog prava i naše krivično zakonodavstvo, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Beograd, 2005. god., str.21-25.

5. Mogućnost nanošenja veće štete opštem interesu u slučaju preduzimanja krivičnog gonjenja u konkretnom krivičnom slučaju, s obzirom na okolnosti pod kojima je izvršeno krivično delo i posledice nastale njegovim izvršenjem ;

6. Neopravdanost stvaranja troškova krivičnog gonjenja u slučaju potpunog prethodnog saniranja posledica izvršenog krivičnog dela, i to posebno u slučajevima potpune nadoknade štete oštećenom licu kod lakših krivičnih dela;

7. Veći stepen konkretnog preventivnog dejstva na učinioca nego u slučaju preduzimanja krivičnog gonjenja.²⁵

Nasuprot prednje iznesenim razlozima koji nesumljivo govore u prilog opravdanosti ovog načela susrećemo i razloge koji se ističu protiv njegovog normiranja. Oni se pored svega ogledaju u sledećem:

1. Mogućnost arbitrnosti krivičnog gonjenja;

2. Mogućnost paralisanja krivičnog gonjenja zbog obustava gonjenja po krivičnim prijavama.²⁶

3. Kršenje jednakosti građana davanjem prava javnom tužiocu da putem ovog načela odlučuje protiv koga će pokrenuti krivični postupak a protiv koga ne. Ako se ovome doda i neadekvatna pravna regulativa po ovom pitanju onda se time još više putem ovog načela dovodi do nejednakosti građana pred zakonom.²⁷

4. Nespojivost sa funkcijom javnog tužioca. Prema ovome prigovoru davanje prava javnom tužiocu da odlučuje o konačnom rešenju krivične stvari putem načela oportuniteta nespojivo je sa njegovom osnovnom funkcijom, a to je krivično gonjenje a ne rešavanje krivične stvari. Odnosno, na ovaj način javnom tužiocu se daje ono što po svojoj prirodi pripada sudu. I upravo kao posledica ovakvog prigovora u našem krivičnoprocesnom zakonodavstvu Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2004. godine²⁸ predviđeno je da do odlaganja krivičnog gonjenja, pod određenim uslovima, od strane javnog tužioca kao , posebnog oblika načela oportuniteta, može da dođe samo uz prethodnu saglasnost suda. U obrazloženju zakonodavca se ističe da se na ovaj način „uvažava primedba da javni tužilac nalaganjem mera kod odlaganja krivičnog gonjenja praktično izriče krivične sankcije iako takvu funkciju prema ustavu nema”. Razlog ovakvog jednog ozakonjenja ne stoji i nije u saglasnosti sa prirodom načela oportuniteta krivičnog gonjenja.²⁹ Uz ovo, ovakva jedna odredba faktički je izuzetno otežala, ako ne i onemogućila praktičnu primenu ovog vida oportuniteta krivičnog gonjenja.³⁰ S obzirom na ovo, čini se sasvim opravdanim što je u novom Zakoniku o krivičnom postupku iz 2006. godine izostavljena ovakva jedna odredba.³¹

Imajući u vidu prednje iznesene razloge za i protiv može se zaključiti da je normiranje a time i primena načela oportuniteta potpuno opravdana. Polazeći od ovog za pozdraviti je stav našeg zakonodavca da predvidi ovo načelo i kao opšti institut našeg krivičnog procesnog prava.

²⁵ Prof.dr Radmila Danić, Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja, Beograd, 2007.god., str.30.

²⁶ Prof.dr Radmila Danić, Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja, Beograd, 2007.god., str.130.

²⁷ Mr Jasmina Kiurski, op.cit., str.587.

²⁸ „Sl.glasnik RS“, br.58/04.

²⁹ Prof.dr Stanko Bejatović-Doc.dr Božidar Banović, Krivičnoprocesno zakonodavstvo Srbije, Glosarijum, Beograd, 2005. god., str, 204.

³⁰ Vidi: Branislava Vučković, Načelo oportuniteta, Nova rešenja u krivičnom zakonodavstvu i dosadašnja iskustva u njihovoj primeni, Udruženje za krivično pravo i kriminologiju Srbije i Crne Gore, Beograd, 2006.god., str. 436-474.

³¹ Vidi čl.268.st.1 .Zakonika o krivičnom postupku iz 2006. godine („Sl.glasnik RS“, br.46/06).

4. Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja kod punoletnih učinilaca krivičnih dela

U pozitivnom krivičnoprocesnom zakonodavstvu Srbije postoje dva vida načela oportuniteta krivičnog gonjenja kod punoletnih učinilaca krivičnih dela. Prvi se sastoji u mogućnosti odlaganja krivičnog gonjenja pod određenim uslovima a potom i odbacivanja krivične prijave bez prava oštećenog na preuzimanje krivičnog gonjenja. Drugi mogući vid je odbacivanje krivične prijave bez prethodnog nalaganja bilo kakvih obaveza osumnjičenom licu, i bez prava oštećenog da nakon toga preuzme krivično gonjenje.

Osnovne karakteristike jednog i drugog vida načela oportuniteta krivičnog gonjenja prema punoletnim učiniocima krivičnih dela ogledaju se u sledećem:

4.1. Odlaganje krivičnog gonjenja kao oblik načela oportuniteta kod punoletnih učinilaca krivičnih dela

Odlaganje krivičnog gonjenja kao jedan od dva moguća vida načela oportuniteta krivičnog gonjenja prema punoletnim učiniocima krivičnih dela uopšte sastoji se u pravu javnog tužioca da pod određenim uslovima i za određeno vreme odloži krivično gonjenje a potom i da odbaci krivičnu prijavu prema osumnjičenom, i to bez kasnijeg prava oštećenog da preuzme krivično gonjenje. Kao takav u krivičnoprocesnom zakonodavstvu Srbije po prvi put je ozakonjen Zakonikom o krivičnom postupku iz 2001. godine. Shodno čl. 236. Zakonika,³² ovaj vid oportuniteta krivičnog gonjenja se može primeniti na krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna. Kod ovih krivičnih dela javni tužilac može odložiti krivično gonjenje, pod uslovom da osumnjičeni prihvati jednu ili više od sledećih obaveza:

1. da otkloni štetnu posledicu nastalu izvršenjem krivičnog dela ili da naknadi pričinjenu štetu;
2. da plati određeni novčani iznos u korist humanitarne organizacije, fonda ili javne ustanove;
3. da obavi određeni društvenokorisni ili humanitarni rad;
4. da ispuni dospеле obaveze izdržavanja;
5. da se podvrgne odvikavanju od alkohola ili opojnih droga,
6. da se podvrgne psihosocijalnoj terapiji.³³

Rok za ispunjenje naloženih obaveza ne može biti duži od 6 meseci. Ukoliko osumnjičeni ispuni naloženu mu obavezu - obaveze, javni tužilac će odbaciti krivičnu prijavu, i u takvom slučaju oštećeni nema mogućnost preuzimanja krivičnog gonjenja. Međutim, za ispunjenje obaveza iz tačke 2. i 3. potrebna je prethodna saglasnost oštećenog (čl. 236. st. 3. Zakonika).

U vezi sa prednje iznesenim posebnu pažnju zaslužuje činjenica da je Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2004.³⁴ predviđeno da odluku o odlaganju krivičnog gonjenja javni tužilac može da donese

³² Pod „Zakonikom ” se podrazumeva Zakonik o krivičnom postupku iz 2001.god.

³³ Mere iz tač. 5. i 6. uvedene su Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku iz 2004.god.

³⁴ Vidi: Obrazloženje Predloga Zakona o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku.....

samo uz saglasnost suda. Međutim, nije precizno navedeno koji bi to sud bio nadležan za davanje saglasnosti, usled čega je prisutno različito postupanje u praktičnoj primeni. Negde je to krivično vanraspravno veće, negde istražni sudija, a negde sudija pojedinac. U vezi sa ovim pažnju zaslužuje činjenica da je shodno čl.24. st.6. Zakonika, za odluke u prvom stepenu van glavnog pretresa nadležno veće. S obzirom na ovo, i kod ovog instituta o davanju saglasnosti nadležno je krivično vanraspravno veće i čini se da sa tu ne bi trebalo da ima dileme. Forma u kojoj se traži saglasnost od suda je dopis.³⁵ Javni tužilac dobijanjem krivične prijave treba prvo da proveri da li su ispunjeni svi zakonski uslovi za pokretanje krivičnog postupka. Javni tužilac je odgovoran da proveri krivičnu prijavu, da li je osnovana, da li postoji krivično delo, krivična odgovornost učinioca, da li je učinilac krivičnog dela poznat. Ukoliko ovi uslovi nisu ispunjeni nema mesta institutu odlaganja krivičnog gonjenja, jer nema ni ispunjenih uslova za pokretanje krivičnog postupka. U takvom slučaju krivična prijava će se odbaciti na osnovu čl.235. Zakonika (ako iz same prijave proističe da krivično delo nije krivično delo koje se goni po službenoj dužnosti, ako je nastupila zastarelost, ako je krivično delo obuhvaćeno amnestijom, pomilovanjem ili postoje druge okolnosti koje isključuju krivično gonjenje...), i nema uslova za eventualnu primenu odlaganja krivičnog gonjenja. Sa druge strane, ukoliko postoje uslovi za pokretanje krivičnog postupka, javni tužilac može ukoliko su u pitanju krivična dela za koja je zaprećena kazna zatvora do tri godine ili novčana kazna, odložiti krivično gonjenje, za određeni period, uz nalaganje obaveze osumnjičenom. Bitno je da tužilac dobro proceni okolnosti datog slučaja, da na osnovu diskrecione ocene, utvrdi činjenično stanje, ličnost učinioca, proceni da nije celishodno vođenje krivičnog postupka niti izricanje krivične sankcije već izvršenje neke od obaveza iz člana 236. st.1 Zakonika. Tek kada javni tužilac oceni da ima mesta primeni ovog instituta, on uzima izjave od oštećenog i osumnjičenog. Međutim, pošto se ovaj institut može primeniti sve do podnošenja optužnog predloga, saslušanje može izvršiti i istražni sudija, a po predlogu javnog tužioca za preduzimanje istražnih radnji.

Za izvršenje mera iz tač. 2 i 3. st.1 čl.236. Zakonika, traži se saglasnost oštećenog, što je nelogično. Pre bi se trebala tražiti njegova saglasnost pri određivanju mere osumnjičenom a ne pri njenom izvršenju. Nije jasno ni zašto bi se saglasnost oštećenog tražila pri određivanju obaveza iz tač.2 i 3 (uplata humanitarnom fondu i obavljanje društveno korisnog rada), a ne kod tač.1 i 4 (naknada štete i isplata dospelog izdržavanja) za šta je oštećeni više zainteresovan. Mislimo da bi ova odredba trebala da glasi: „Ako osumnjičeni izvrši obaveze iz stava 1.tač.1. i 4. ovog člana, određene uz pristanak oštećenog, ili obaveze iz stava 1. tač. 2. i 3.ovog člana...” Forma u kojoj javni tužilac donosi odluku o odlaganju krivičnog gonjenja bi trebala da bude rešenje, koje treba da sadrži: uvod, izreku i razloge. U izreci bi trebalo da se navedu lični podaci osumnjičenog, vrsta i visina obaveze, rok za ispunjenje obaveze i pouka o posledicama neispunjenja. Protiv ovog rešenja žalba je isključena, ali ne i prigovor višem javnom tužiocu, s tim što ovo nije regulisano odredbama ovog člana. Ukoliko osumnjičeni izvrši naloženu obavezu, javni tužilac će odbaciti krivičnu prijavu. Posle odbačaja krivične prijave ili davanja saglasnosti oštećenog za odlaganje krivičnog gonjenja, oštećeni gubi pravo na preduzimanje gonjenja, ali ne i na ostvarivanje imovinsko pravnog zahteva u parnici.

³⁵ Ovakva jedna zakonska odredba praktično je onemogućila primenu ovog oblika načela oportuniteta krivičnog gonjenja. (Vidi: Branislava Vučković, op.cit.).

4.2. Odbacivanje krivične prijave kao poseban oblik načela oportuniteta kod punoletnih učinilaca krivičnih dela

Drugi mogući vid načela oportuniteta krivičnog gonjenja kod punoletnih učinilaca krivičnih dela je odbacivanje krivične prijave od strane javnog tužioca bez prethodnog nalaganja bilo kakvih obaveza osumnjičenom, i to po osnovu ponašanja učinioca posle izvršenog krivičnog dela. Shodno čl. 237. Zakonika javni tužilac može odbaciti krivičnu prijavu iako postoje zakonski uslovi za krivično gonjenje, ukoliko su ispunjeni sledeći kumulativno predviđeni uslovi objektivnog i subjektivnog karaktera. To su: da se radi o krivičnim delima za koja je predviđena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine i da je osumnjičeni sprečio nastupanje štete ili je istu u potpunosti već nadoknadio (uslovi objektivnog karaktera). Zatim, neophodno je i ispunjenje dva uslova subjektivnog karaktera. To su: da je osumnjičeni usled stvarnog kajanja sprečio nastupanje štete ili je istu u celosti nadoknadio. Odnosno, i da javni tužilac, prema okolnostima slučaja, oceni da izvršenje krivične sankcije ne bi bilo pravično.

U vezi sa ovim vidom načela oportuniteta napominjemo i sledeće:

Prvo, i ova mogućnost odbacivanja krivične prijave, praktično posmatrano, se realizuje u formi rešenja, u čijoj izreci se navodi da je osumnjičeni sprečio nastupanje štete ili nadoknadio štetnu posledicu, a u razlozima se ističu pored navoda krivične prijave i dokazi koji idu u prilog tome zašto izricanje krivične sankcije ne bi bilo pravično;

Drugo, javni tužilac odbacuje krivičnu prijavu, pod pretpostavkom ispunjenja prednje navedenih uslova, bez traženja saglasnosti suda;

Treće, opravdano se postavlja pitanje diskrecione ocene javnog tužioca i mogućnosti njegove adekvatne procene situacije s obzirom na nepreciznost izraza „stvarno kajanje”, „okolnosti slučaja”, „pravično”. S obzirom na ovo nije isključena ni mogućnost da prilikom utvrđivanja činjenica javni tužilac pogrešno proceni situaciju ili da zbog privilegovanja određenih lica zloupotrebi svoj položaj. No, i pored te mogućnosti ovo ne može da bude argumenat protiv opravdanosti ovog vida načela oportuniteta krivičnog gonjenja;

Četvrto, nejasno je da li se ovaj institut može primeniti više puta prema istom licu ili prema licu koje je prema izvodu iz kaznene ili prekršajne evidencije već kažnjavano. Ceneći zakonsku normu takva mogućnost nije isključena, ali se mora postaviti pitanje njene kriminalno-političke opravdanosti u takvim slučajevima;

Peto, u slučaju korišćenja ovog oblika načela oportuniteta od strane javnog tužioca oštećeni nakon odbačaja krivične prijave od strane javnog tužioca nema mogućnost preuzimanja krivičnog gonjenja. Tj. nema prava predviđena u čl. 60. Zakonika.

Šesto, imajući u vidu sadržinu ovog vida načela oportuniteta opravdano je i pitanje njegovog odnosa sa čl.14. Krivičnog zakonika³⁶ koji predviđa opšte odredbe o krivičnom delu, a kojim je u stavu 2. propisano da „Nema krivičnog dela ukoliko je isključena protivpravnost ili krivica, iako postoje sva obeležja krivičnog dela određena zakonom”.³⁷

³⁶ „Sl.glasnik RS“, br.85/05, 88/05 I 107/05.

³⁷ Reč je o drugačijoj formulaciji instituta nezatne društve opasnosti iz čl.8. Osnovnog krivičnog zakona („Sl. list SFRJ“ br. 44/76, 36/77, 34/84, 37/84, 57/89, 3/90, 38/90, 45/90, 54/90; „Sl.list SRJ“, br. 35/92, 16/93, 31/93, 37/93 24/94, 61/01; „Sl.glasnik RS“, br.39/03).

5. Načelo oportuniteta krivičnog gonjenja prema maloletnim učiniocima krivičnih dela

Maloletni učinioci krivičnih dela predstavljaju posebnu kategoriju delikvencija prema kojima je potreban poseban, specifičan tretman, s obzirom na stepen njihovog psihofizičkog razvoja³⁸. Imajući u vidu ovakvu neophodnost njihov krivičnoprocesni status je rešen ne samo na poseban način, već i posebnim krivičnopravnim odredbama. Do donošenja Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica³⁹ one su bile sadržane u posebnom poglavlju Zakonika o krivičnom postupku,⁴⁰ a nakon donošenja ovog zakonskog teksta izdvojene su iz Zakonika o krivičnom postupku i sada predstavljaju jednu celinu sa odredbama materijalnog i izvršnog krivičnog prava.

Ne ulazeći u druge specifičnosti ovog postupka, a u vezi sa temom ovog rada, specifičnosti maloletničke delikvencije ogledaju se u sledećem:

1. Za razliku od punoletnih učinilaca krivičnih dela kod kojih je kao što smo videli načelo oportuniteta realativno novijeg datuma ovo načelo svoju moguću primenu kod maloletnih učinilaca krivičnih dela imalo je i ranije.⁴¹

2. Javni tužilac kao jedini ovlašćeni tužilac u postupku prema maloletnim učiniocima krivičnih dela, shodno načelu oportuniteta, može odlučiti da ne zahteva pokretanje krivičnog postupka i pored toga što postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je maloletnik učinio krivično delo pod pretpostavkom ispunjenja sledećih uslova:

a) Da se radi o krivičnom delu za koje je propisana kazna zatvora do pet godina ili novčana kazna;

b) Da, procenivši okolnosti, smatra da ne bi bilo celishodno vođenje postupka prema maloletnom učiniocu krivičnog dela. Okolnosti koje se procenjuju u datom slučaju odnose se na prirodu krivičnog dela, okolnosti pod kojima je krivično delo učinjeno, raniji život maloletnika i njegova lična svojstva. Javni tužilac za maloletnike može, radi utvrđivanja ovih okolnosti, tražiti obaveštanje od roditelja, usvojioca, odnosno staraoca maloletnika, drugih lica i ustanova, a ukoliko je to potrebno može ova lica pozvati radi prikupljanja neposrednog obaveštenja. Takođe, javni tužilac za maloletnike, može tražiti mišljenje od organa starateljstva o celishodnosti pokretanja postupka ili dati mogućnost prikupljanja tih podataka stručnom licu (pedagogu, psihologu, socijalnom radniku i dr.) ukoliko ih ima u javnom tužilaštvu. Ukoliko je za donošenje ove odluke potrebno ispitati lična svojstva maloletnika, javni tužilac za maloletnike može, uz saglasnost organa starateljstva, uputiti maloletnika u prihvatilište za decu i omladinu ili u vaspitnu ustanovu, ali ne duže od trideset dana.

3. Javni tužilac za maloletnike može kod odluke o nepokretanju krivičnog postupka uz saglasnost maloletnika i roditelja, usvojioca ili staraoca i spremnost maloletnika, da naloži maloletniku da prihvati i ispuni jedan od sledećih vaspitnih naloga:

1. Poravnanje sa oštećenim kako bi se naknadom štete, izvinjenjem, radom ili na neki drugi način otklonile, u celini ili delimično, štetne posledice dela;

2. Redovno pohađanje škole ili redovno odlaženje na posao;

³⁸ Poglavlje XXIX Zakonika.

³⁹ „Sl.glasnik RS”, br.85-05.

⁴⁰ Reč je o Glavi XXIX Zakonika o krivičnom postupku („Sl.list SRJ”, br.70/01 i 68/02 i „Sl.glasnik RS”, br.58/04).

⁴¹Panta Marina, O legalitetu i oportunitetu u krivičnom postupku, „Pravni život“, br-6-7/72.

3. Uključivanje, bez naknade, u rad humanitarnih organizacija ili poslove socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja;

4. Podvrgavanje odgovarajućem ispitivanju i odvikavanju od zavisnosti izazvane upotrebom alkoholnih pića ili opojnih droga;

5. Uključivanje u pojedinačni ili grupni tretman u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi ili savetovalištu.⁴²

Prilikom određivanja vaspitnog naloga, javni tužilac za maloletnike će uzeti u obzir ličnost maloletnika, njegovo okruženje, prilike u kojima živi da bi mu odredio adekvatan vaspitni nalog. Ukoliko je maloletnik izvršio u potpunosti vaspitni nalog, o čemu izveštaj podnosi organ starateljstva, javni tužilac za maloletnike će odbaciti krivičnu prijavu, odnosno predlog oštećenog za pokretanje postupka. Ukoliko je maloletnik delimično izvršio vaspitni nalog, javni tužilac za maloletnike može odlučiti da ne pokreće krivični postupak, ukoliko, s obzirom na prirodu krivičnog dela, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, lična svojstva maloletnika, smatrao da ne bi bilo oportuno vođenje krivičnog postupka. Međutim, ukoliko maloletnik ne izvrši vaspitni nalog ili ga izvrši samo delimično, ali u meri koja opravdava pokretanje postupka, javni tužilac za maloletnike će podneti zahtev za pokretanje pripremnog postupka sudiji za maloletnike nadležnog suda. O odbačaju krivične prijave, odnosno predloga oštećenog, javni tužilac za maloletnike obaveštava oštećenog, koji nema prava da zahteva pokretanje postupka. Ukoliko je maloletnik u potpunosti nadoknadio štetu koja je nastala izvršenjem krivičnog dela, oštećeni nema prava da ostvaruje svoj imovinsko-pravni zahtev. No, ukoliko je samo delimično šteta nadoknađena, oštećeni ima pravo da ostvaruje svoj imovinsko-pravni zahtev u parnici.

U vezi sa ovom zakonskom mogućnošću pažnju zaslužuje i činjenica da su opšti uslovi za primenu vaspitnog naloga priznanje krivičnog dela od strane maloletnika i njegov odnos prema krivičnom delu i oštećenom.⁴³

3. Pored prednje navedenog, javni tužilac za maloletnike ovim načelom krivičnog gonjenja kod maloletnih učinilaca krivičnih dela može da se koristi u još jednom slučaju. Reč je o slučaju kad je izvršenje kazne ili vaspitne mere u toku. Naime, ukoliko se maloletnik nalazi na izvršenju kazne ili vaspitne mere, javni tužilac za maloletnike može odlučiti da ne zahteva pokretanje krivičnog postupka za drugo krivično delo, ako s obzirom na težinu krivičnog dela, kaznu, odnosno vaspitnu meru koja se izvršava, ne bi bilo svrsishodno vođenje krivičnog postupka niti izricanje krivične sankcije. Zakonodavac u ovom slučaju, za razliku od prvonavedenog, ne propisuje u odnosu na koja to krivična dela će javni tužilac moći da primeni načelo oportuniteta po ovome osnovu.

4. Ukoliko javni tužilac za maloletnike odluči da ne bi bilo celishodno vođenje krivičnog postupka, on će uz navođenje razloga, obavestiti organ starateljstva i oštećenog, u roku od osam dana, o svojoj odluci. Organ starateljstva i oštećeni po primljenom obaveštenju mogu u roku od 8 dana da zahtevaju od veća za maloletnike neposredno višeg suda, da odluči o pokretanju krivičnog postupka ili ukoliko nisu obavešteni, u roku od tri meseca, od odbacivanja krivične prijave mogu podneti ovakav zahtev. Slično ovome, javni tužilac za maloletnike će obavestiti i organ unutrašnjih poslova o nepokretanju postupka ukoliko je taj organ podneo krivičnu prijavu.

⁴² Vidi čl.7.Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika („Sl.glasnik RS“, br. 85/05).

⁴³ Vidi čl.5-8. Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnika („Sl.glasnik RS“, br.85/05).

S obzirom na prednje izneseno može se konstatovati da ukoliko javni tužilac za maloletnike uslovi maloletnika ispunjenjem određenog vaspitnog naloga, da bi odbacio krivičnu prijavu, a maloletnik to ispuni, oštećeni nema pravo pokretanja krivičnog postupka, a u slučaju odbacivanja krivične prijave bez uslovljavanja sa vaspitnim nalogima, oštećeni ima prava da u određenom zakonskom roku, zahteva od veća za maloletnike neposredno višeg suda, da odluči o pokretanju krivičnog postupka, što znači da u ovom slučaju oštećeni ima pravo da inicira pokretanje krivičnog postupka po odbacivanju krivične prijave od strane javnog tužioca za maloletnike. No, u slučaju da veće za maloletnike odluči da se pokrene krivični postupak, oštećeni ne preuzima krivično gonjenje, već to čini javni tužilac za maloletnike.

6. Ostali slučajevi mogućnosti korišćenja oportuniteta krivičnog gonjenja

Pored prednje iznesenog koje predstavlja suštinu i pravi smisao načela oportuniteta krivičnog gonjenja njegova primena je moguća i u slučaju odlučivanja o nekim drugim pitanjima koja su u vezi sa krivičnim gonjenjem određenog lica za određeno krivično delo. Reč je o sledećim slučajevima:

1. Kod privatne tužbe kod koje je ovo načelo pravilo bez izuzetka. Međutim, oportunitet kojim se rukovodi privatni tužilac je kvalitativno drugačiji od oportuniteta javnog tužioca ili drugog državnog organa uopšte⁴⁴;

2. Kod donošenja odluke o ustupanju krivičnog gonjenja stranoj državi u smislu čl. 536. Zakonika, i to bez obzira ko donosi takvu odluku (javni tužilac, istražni sudija ili vanraspravno veće);

3. Donošenje konačne odluke u postupku ekstradicije od strane ministra pravde u skladu sa čl. 548. Zakonika;

4. Davanja odobrenja nadležnog organa za krivično gonjenje iz čl. 214. Zakonika.⁴⁵

7. Zaključne napomene

Načelo legaliteta krivičnog gonjenja je pravilo u postupanju javnog tužioca u preduzimanju krivičnog gonjenja. Međutim, od ovog pravila, kao što je to u ostalom slučaju i sa skoro svim drugim pravilima, postoje izuzeci, odnosno odstupanja. Odstupanje je sadržano u načelu oportuniteta krivičnog gonjenja koje daje pravo javnom tužiocu da ne pokrene krivični postupak protiv određenog lica i pored toga što on raspolaže dokazima koji opravdavaju sumnju da je ono izvršilac konkretnog krivičnog dela.

Posmatrano sa aspekta Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije, kao i sa aspekta najvećeg broja drugih krivičnoprocesnih zakonodavstava, primena načela oportuniteta krivičnog gonjenja je moguća kako kod krivičnog gonjenja punoletnih učinilaca krivičnih dela, tako i kod krivičnog gonjenja maloletnih učinilaca krivičnih dela. Odnosno, njegova primena je moguća i u slučaju odlučivanja o nekim drugim pitanjima koja su u vezi sa krivičnim gonjenjem određenog lica za

⁴⁴ Snežana Cigler, Načelo legaliteta i oportuniteta krivičnog gonjenja, Novi Sad, 1995.god.

⁴⁵ Vidi: Prof.dr Tihomir Vasiljević-Prof.dr Momčilo Grubač, Komentar Zakonika o krivičnom postupku, „Službeni glasnik“, Beograd, 2003.god., str.407.

određeno krivično delo. Slučaj npr. sa ustupanjem krivičnog gonjenja stranoj državi; sa odlučivanjem u postupku ekstradicije; sa davanjem odobrenja nadležnog organa za krivično gonjenje sl. Na kraju, tu je i privatna tužba kod koje je ovo načelo pravilo, i to bez izuzetka.

S obzirom na njegovu sadržinu i mogući obim njegove praktične primene može se zaključiti i o njegovom izuzetno velikom značaju na polju borbe protiv kriminaliteta. Odnosno, o njemu kao izuzetno moćnom instrumentu javnog tužioca, i ne samo javnog tužioca, u odlučivanju o pitanjima vezanim za krivično gonjenje učinilaca krivičnih dela. Kao takav, on je i jedan od instrumenata za povećanje efikasnosti krivičnog postupka putem rasterećenja sudova, pod uslovom da to nije na uštrb zakonitosti rešenja krivične stvari u odnosu na koju se primenjuje ovo načelo.

Suštinski posmatrano načelo oportuniteta krivičnog gonjenja sastoji se u pravu javnog tužioca da ne pokrene i da ne vodi krivični postupak protiv određenog lica i pored toga što postoje dokazi koji govore u prilog osnovane sumnje da je ono učinilac krivičnog dela, pod uslovom da proceni da to u konkretnom slučaju ne bi bilo celishodno. Osnov celishodnosti nepokretanja i nevođenja krivičnog postupka uopšte može da bude veoma različit, i može da se tiče kako krivičnog dela i njegovog izvršioca tako i okolnosti pod kojima je delo izvršeno.

Brojni su razlozi koji opravdavaju primenu načela oportuniteta krivičnog gonjenja. Među njima poseban značaj imaju sledeći: Doprinos većoj ekonomičnosti, ubrzanju i pojednostavljenju rada krivičnog pravosuđa, putem rasterećenja sudova. Odnosno, putem njihovog oslobođenja od predmeta u vezi sa lakšim krivičnim slučajevima; Omogućavanje većeg stepena stručnog angažovanja sudova kod složenijih krivičnih slučajeva a time doprinos i kvalitetu njihovog rada; Veći stepen mogućnosti istovremenog vođenja računa kako o individualnim tako i o opštim društvenim interesima u konkretnom krivičnom slučaju; Nepostojanje kriminalno-političkih razloga za krivično gonjenje u pojedinim slučajevima. Ovo posebno u slučajevima nesrazmere između propisane krivične sankcije i stepena konkretne opasnosti kriminalnog slučaja; Mogućnost nanošenja veće štete opštem interesu u slučaju preduzimanja krivičnog gonjenja u konkretnom krivičnom slučaju, s obzirom na okolnosti pod kojima je izvršeno krivično delo i posledice nastale njegovim izvršenjem; Neopravdanost stvaranja troškova krivičnog gonjenja u slučaju potpunog prethodnog saniranja posledica izvršenog krivičnog dela, i to posebno u slučajevima potpune nadoknade štete oštećenom licu kod lakših krivičnih dela; Veći stepen konkretnog preventivnog dejstva na učinioca nego u slučaju preduzimanja krivičnog gonjenja.

Zakonom o izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku Republike Srbije iz 2004. godine predviđeno je da do odlaganja krivičnog gonjenja, pod određenim uslovima, od strane javnog tužioca kao posebnog oblika načela oportuniteta može da dođe samo uz prethodnu saglasnost suda. Ovakvo jedno rešenje nema opravdanja i faktički je izuzetno otežalo, ako ne i onemogućilo praktičnu primenu ovog vida oportuniteta krivičnog gonjenja. S obzirom na ovo, čini se sasvim opravdanim što je u novom Zakoniku o krivičnom postupku iz 2006. godine izostavljena ovakva jedna odredba.

Dragana Čvorović,
Criminal – police academy, Belgrade

OPPORTUNISTIC PRINCIPLES OF THE CRIMINAL PROSECUTION

The subject of elaboration of this essay would be the certain questions that are characteristic for the opportunistic principles of the criminal prosecution in general. From the aspect of the content, all those questions are grouped into six categories and conclusion remarks, given at the end of this work. In the introductory remark, the author has pointed at the significance of the opportunistic principles of the criminal prosecution and its more frequent presence in the criminal procedure legislation generally. Afterwards, the author is analyzing questions concerning the premise and the type of these principles, not only in our, but in the criminal procedure legislation in general (e.g. the case of German criminal procedure legislation which draw the author's particular attention). Third group of questions is designated to the justification of reasons and the purpose of the existence of these principles. In this chapter, the author provides full evidences and complete justification for the existence of principles using firm arguments and concurrently appeals for its more expansive implementation in our prosecutorial practice. The topic of the opportunistic principles of the criminal prosecutor for adult offenders is elaborated in the fourth part of this essay. Two subgroups of issues are perceived by the author in this section. First subgroup of issues is addressing the possibilities for the postponement of the criminal prosecution under the certain conditions, further followed by the rejection of a criminal complaint, excluding the right for the injured party to undertake the criminal prosecution. Second subgroup is analyzing possibilities for the rejection of a criminal complaint, without any prior orders towards the suspect, and excluding the right for the injured party to undertake the criminal prosecution. The opportunistic principles of the criminal prosecution against the juvenile offenders are the subject of the fifth part of this essay. The final part is elaborating the other possibilities and cases in the criminal procedure legislation of Serbia, which could use the opportunistic principles of the criminal prosecution (i.e. the procedure of extradition, homologation for the criminal prosecution, and transfer of the criminal case files to a foreign state for the reason of the criminal prosecution).

Key words: *opportunity of the criminal prosecution, public prosecutor, accused, court, juvenile, legality principles of the criminal prosecution, efficiency of the criminal procedure.*